

[SPEAKER_01]

Du hører nå en podkast fra Universitetet i Stavanger.

[SPEAKER_02]

Hele livet hadde Peter drømt om å dra til månen.

Til tolvårsdagen fikk han et bursdagskort.

Det står ... 'Tolv år.

Gratulerer med dagen, Peter.

Du blir det første barnet på månen.'

[SPEAKER_03]

Det var et lite utdrag av Det første barn på månen.

Bjørn Arild Ersland har skrevet den, og det var forfatteren sjøl som las.

Hvor mange ganger har du lest den boka høyt, tror du, Bjørn Arild?

[SPEAKER_02]

Nei, jeg tror det er omtrent 10 000 millioner.

Det er veldig rart når du skriver mye bøker, at det plutselig er noen bøker som flyr opp, og som viser seg å være utrolig anvendelige.

Den boka her skrev jeg først for ungdomsskoleelever og sånne ting.

Det er litt gøy å lage bildebok for ungdomsskoleelever.

Og så har jeg prøvd å lese den for yngre og yngre barn.

I trygge rammer så kan den nesten leses i barnehagen, men da må du i hvert fall bruke litt tid på det.

[SPEAKER_03]

Og det er det vi skal snakke om i podkasten Tid for lesing i dag, nemlig høytlesing.

Monica Gundersen-Mitchell, førsteamanuensis i lesevitenskap.

Hva gjør høytlesing til en sånn verdifull praksis?

[SPEAKER_00]

Høytlesing er et møte mellom deg som lytter, og teksten, men formidlet gjennom en som leser høyt.

Som iscenesetter teksten.

Gir liv til teksten der og da.

I et rom, på en plass.

Så det skaper en stemning, der du kan få lov å sitte og lytte til en tekst lenge.

Eller over en lengre periode.

Og så lever de inn i teksten sammen.

Så det fellesskapet som oppstår omkring den teksten, er særlig en viktig del av verdien, tenker jeg.

[SPEAKER_02]

Peter sov da de nærma seg romsenteret.

Veggene i Raketthallen var pynta med digre plakater.

Mamma snakka russisk med direktøren.

Men Peter forsto ikke hva de sa.

På det digre kartet ligner månen en ert.

Reisen skulle ta fire dager og fire netter.

Det er noe utrolig magisk i dette med å lese høyt.
Tidligere har jeg reist veldig mye på skoleturné.
Og da har den første 'Barn på månen' vært en typisk tekst som jeg har kunnet ta fram.
Det er så enormt forskjellig fra klasse til klasse som jeg møter, å kjenne hvordan klassen og tilhørerne gir energi til meg sjøl som leser.
Og når jeg får energi av de folkene som er i rommet, så tror jeg den energien der, den er jo hos de òg, da.
Så det er en sånn fellesenergi som en deler på en eller annen måte.

[SPEAKER_00]

Jeg hadde et prosjekt, min egen doktorgradsstudie, der ungdomsskoleelever leser høyt for førsteklasinger.
Så sier de jo ... Når du leser for deg sjøl, har teksten inni hodet, så hører du bare stemmen i ditt eget hode.
Men når jeg skal lese den høyt, så må jeg jo prøve å ... Så har den ene eleven sagt at 'jeg må jo innleve meg litt mer i teksten', for at de andre skal òg la seg bli innlevd i teksten.
Så det skjer jo noe i den formidlingen ut.

[SPEAKER_03]

Men hva er da trikset med høytlesing og innlevelse?
For det skal ikke være na-na-na-na ...

[SPEAKER_02]

Nei, mye av dette ligger jo i å lytte etter hva du leser.
Ordene skaper jo en slags bilde i hodet på en sjøl når en leser det.
Og det å la seg rive med av det en leser.
Og kanskje tenke vel så mye på teksten som på at det er noen som sitter og hører på der.

[SPEAKER_03]

Men som lærer, du skal ha litt selvtillit for å leve deg inn i teksten og presentere teksten?
Det er gjerne mange som føler at de ikke er en fra nasjonaltateret som har gått på teaterskolen og snakker østlandsk?

[SPEAKER_00]

Ja, det er nok det å ... Men lærere, vi vet jo at lærere leser høyt.
Og særlig på de laveste trinnene er det ganske vanlig å lese høyt.
Og jeg tror nok de er komfortable med at de leser på den måten de kan, og med den stemmen de har.
Men jeg vet òg at særlig for studenter som vi har hatt på barnehagelærerutdanning, så har vi øvd oss på høytlesing.
For de som har litt dårlig erfaring med lesing, kanskje lesevansker og gruer seg litt for det, så har det vært en barriere.
Det å lese høyt.
Så da har vi sittet på gulvet i lag med studentene, og de har lest høyt for hverandre i små grupper.
Og de syns det har vært veldig kjekt å høre hverandres stemmer.
Og hvordan en kan bruke stemmene på ulike måter, da.

[SPEAKER_02]

På det digre kartet ligner månen en ert.
Reisen skulle ta fire dager og fire netter.
Gjennom en lang slange kunne Peter puste i romdrakten.
Hele dagen fikk han fly vektløs i treningsrommet.
Og seint på kvelden tok legene prøve av blodet hans.
Skabusj, skabisj, smilte de.
De sier du er frisk som en fisk, forklarte mamma.

[SPEAKER_03]
Øvelse gjør mester.

[SPEAKER_02]
Det er en så utrolig gøy ting å trene på.
For du kan bli så ... Du kan bare bli bedre og bedre og bedre.
Og så kan du hele tida finne bøker som du sjøl syns er gode å lese høyt.
For det er ikke alt som virker.
Du må ha de bøkene som skaper denne stemninga i rommet.
Jeg tror det har med de som skal høre på å gjøre, men det er òg måten tekstene er skrevet på.

[SPEAKER_03]
For første gang du leste høyt, hadde du ikke kjempehøy tillit på det da?

[SPEAKER_02]
Sånn som jeg på skolen, som var livredd for høytlesning i klassen.
Jeg skjønnte at nå var det snart min tur til å lese.
Det gikk jo i hytte og pine, for jeg var ikke god til å lese.
Så fikk jeg timen med skuespilleren som lærte meg noen småting på hva som var lurt å legge merke til.
Så roa jeg ned tempoet litt.
Etter hvert skjønnte jeg at det er ganske gøy og litt magisk.
Så ble det en sånn ting som jeg kan glede meg til å lese.

[SPEAKER_03]
Er det store forskjell på å lese dine egne bøker og å lese andre sine bøker?

[SPEAKER_02]
Ja ... Det er egentlig veldig mye hvordan de er skrevet.
Det er ikke så viktig hvem som har skrevet det, men det er enda mer flyten i språket.
Sånn som når jeg skriver mine bøker, så leser jeg alltid masse høyt.
Da går jeg fram og tilbake i ganga og leser for meg sjøl og stryker ord og får dette til å være noe som skal høres bra ut.
Da er det ikke først og fremst med tanke på at noen skal lese det høyt i framtida, men det er sånn en god tekst ses ut på arket, tenker jeg.

[SPEAKER_03]
Du er inne på det, Monica.
Det har vært undersøkelser på at lærere leser for elevene.
Hvordan ser tallene ut?

[SPEAKER_00]
Det var en undersøkelse du viser til nå, som du tenker på er lærere i første

klasse.

Der var det omtrent halvparten som leser høyt for elevene.

Men mesteparten av den lesingen som foregår, kaller vi for matpakkelesing.

Det er når ungene sitter og eter nistepakken sin.

Og så leser læreren høyt, og så er det den fellesopplevelsen.

Og dette var en studie som var interessert i å se på høytlesing i norsktimene, og der er det færre som leser høyt den gangen, i 2020, som undersøkelsen er gjort.

Er det 36 % som svarer det.

Så det er litt færre som leser i norsktimene.

Og for meg som jobber med norskfaget og lesing i norskfaget og de litterære møtene i norskfaget, så er jeg jo opptatt av at òg i norskfaget kan en lese høyt.

Det er jo selvfølgelig krevende å lese en lang roman høyt, det tar jo nødvendigvis litt tid.

Men det har kvaliteter å gjøre det sammen.

Så på en måte ...

Kan være med å oppfylle læreplanens mål om at elevene skal møte tekster og bli kjent med mennesker gjennom tekstene, da.

[SPEAKER_02]

Mammas pekefinger skulle skyte Peter ut i verdensrommet.

Peter rakk aldri å gi mamma en klem før hjelmen ble skrudd på hodet.

Han slepte seg opp ståltrappa i den tykke romdrakten.

En av russerne hadde lært seg tre ord på norsk.

Ha det bra, sa han og lukka døra.

[SPEAKER_03]

Skal elevene sitte med teksten de òg, og lese denne parallelt når de ble lest for, eller skal de bare høre etter?

[SPEAKER_00]

Det er litt avhengig av formålet.

For du må liksom tenke gjennom på forhånd når du skal lese i klassen.

Er det noe du skal bare la elevene lytte til, og kort snakke om etterpå?

Eller er det en tekst du virkelig vil diskutere, for du vet at her kommer det.

Det er en tekst som engasjerer, som tar opp mye.

Du ønsker at de skal gå inn i språket.

Og hvis du ønsker det, så er det veldig viktig at du òg får se teksten foran seg.

Hvis du skal kunne snakke om hvordan denne forfatteren skriver, om formuleringer, så er det fint å kunne se dem på papiret.

Særlig hvis de skal kunne diskutere det.

Så det avhenger av formålet.

Men for det å bare ...

Lese og oppleve og lytte er òg en fin ting i seg sjøl, men i norskfaget så er det jo ofte ... Da tenker vi jo den litterære kompetansen skal utvikles, og det må en gjøre i møte med teksten.

Da er det ofte en fordel å ha teksten foran seg.

Men det er avhengig av formålet.

Samtalen blir forskjellig, iallfall, om du har teksten foran deg eller ikke.

[SPEAKER_03]

Men matpakkelesing, kunne du ikke bare satt på en lydbok da?

[SPEAKER_00]

Nei, det er jo ikke det samme.

Jeg har lest for elevene på skolen og jobbet som lærer, og vært matpakke-leser. Men det er jo den formidlingen i rommet, hvordan jeg kunne bevege meg rundt i rommet, hvordan jeg kunne ta publikum inn, ta pauser.

Vi lo sammen.

Vi kommenterte.

Jeg gikk kanskje bort og la hånda litt på skuldra til han ene gutten, eller hun ene jenta, som trengte ei hånd på skuldra der og da.

Og kunne på en måte være med.

Du leser og tar inn publikum mens du leser.

Det skjer jo ikke med ei lydbok.

[SPEAKER_02]

Og så tror jeg jo heller ikke det er lydboka som er det store alternativet, i praksis, det som skjer, da.

Nå er det jo den gigantiske TV-skjermen som henger i alle klasserom.

Og det er jo den som er hyppigst brukt som et alternativ til høytlesninger.

Og det gjør jo at du kan jo koble de minuttene som du da enten bruker på den skjermen eller på høytlesninger, til klasseledelse.

Altså, hvordan skaper du et fellesskap her i rommet, da?

Og så har du noe som er så gammeldags og magisk som en bok, og høytlesning, som kan skape et helt annet samhold enn det en kan gjøre når en sitter på rekke og rad og stirrer på skjermen.

Så snart det ble mørkt, skulle mamma begynne nedtellinga.

Peter kjente at svetten begynte å renne langs lårene.

'Stopp', hviska han.

'Jeg vil ikke likevel.'

'Ikke tell', ropte Peter.

'Mamma, ikke trykk inn knappen!'

[SPEAKER_03]

Opplever dere at dette er et inkluderende konsept?

[SPEAKER_00]

mm.

Ja.

Jeg har jobba i ungdomsskolen, og har veiledet masterstudentene som har gjort høytlesing i ungdomsskolen.

De opplever jo det at ungdomsskoleelevene liker det veldig godt.

De liker å lytte, og få den, som de sier, bare sette seg ned litt og lene seg litt tilbake, og lytte til lærerens høytlesing.

I en av studiene så sier de 'jeg gleder meg', sa de, i studien, til at læreren skulle lese høyt.

Og jeg tror elevene trenger det òg, får lov å roe seg ned litt i skolen.

Og det er min erfaring at de setter pris på det.

[SPEAKER_03]

Nå sitter det tre stykker her som har samla pensjonspoeng i en god del år allerede, og har vokst opp med at TV-tilbudet på dagtid når du var syk hjemme fra skolen var så dårlig at du hadde lyst til å være frisk istedenfor.

Men da var jo høytlesing noe som ble gjort for oss på TV.

Kunne det vært gjenoppliva dette?

'Et rom i et hus i en hage', f.eks.?

Finn Carling?

Jeg håper ikke det.

[SPEAKER_02]

Jeg tror læreren er den magiske personen her.

Og jeg tror også det at akkurat som læreren må trene på å bli en god høytleser, så må elevene også trene på å være gode lyttere.

For jeg tror ikke du bare kan gå inn i en 7.-klassing og si at nå begynner vi med høytlesning.

Den magiske klassen er den som har begynt allerede i første klasse og har holdt på dette år etter år, og vet at dette er noe vi holder på med i klasserommet, og vi har hørt så utrolig mange fantastiske bøker disse årene vi holder på.

Støyen for motorene økte.

'Jeg vil hjem', hvisker Peter.

Mamma trakk pusten, åpner munnen.

[SPEAKER_00]

Du kan lese romaner, noveller, dikt, bildebøker.

Og spesielt med de yngste elevene, så har de ikke lært å lese, så de kan jo ikke lese sjøl.

De er jo avhengig av en lærer som leser høyt og formidler teksten.

Men etter hvert så lærer de å lese sjøl.

Men evnen deres skal jo utvikles.

Leseferdigheten skal utvikles, så de har jo ...

Teksttilfanget de har interesse av, overgår det de evner å lese sjøl når de er små.

Men det gjelder jo faktisk langt opp i skoleårene òg.

Så det å lese tekster som er mer komplekse, som er lengre, som har mer motstand i seg, som har mye mer tekst, det er det vi har mulighet til å velge når du velger ei bok å lese høyt for elevene.

[SPEAKER_03]

Den oppvoksende slekt er dårligere til å lese enn noen gang.

Det å bli lest for, kan det være med på å avhjelpe den situasjonen der?

[SPEAKER_00]

Ja og nei.

For å bli god til å lese, må du lese sjøl.

Du må gjøre lesejobben sjøl, med øynene dine.

Men det å lytte til tekst og få erfaring med ulike typer tekster ...

Det å lese alle de ordene, begrepene, språket som en møter i tekster, som en ikke nødvendigvis møter i dagligtalen, er jo med på å utvikle ordforrådet ditt. Og det er jo en del av leseferdighetene, og leseforståelsen òg.

Så ja.

[SPEAKER_03]

Og kanskje, hvis du hører interessante bok blir lest for deg, så får du kanskje lyst til å lese mer sjøl òg?

Ja.

[SPEAKER_00]

Det skjer jo ganske ofte.

[SPEAKER_02]

Jeg vil hjem!

ropte Peter.

Han klamra seg til styrestikka.

Jeg vil hjem!

[SPEAKER_03]

Hva er en optimal gruppe å lese for, sånn størrelsesmessig?

[SPEAKER_02]

Altså, det er litt avhengig av alder, da.

I barnehage vil jeg ikke ha så vanvittig mange.

Hvis det er mange, må de iallfall sitte trangt, så vi får en god følelse av at nå skjer det noe her.

Men på en ungdomsskole kan jeg fint ha to klasser i slengen.

Hvis jeg har 60 elever, det går fint.

Men ikke gymsal?

Det er det verst som fins.

Det er også sånne aulaer, eller foajeer med trapper i, der det fins lærere som tror de er usynlige, og kan gå gjennom rett foran meg foran alle elevene og tror at ingen ser dem.

Men et godt norsk klasserom, det er supert.

[SPEAKER_03]

Jeg kjenner en annen forfatter som har reist mye rundt på skoleturné og lest.

Det som irriterer ham mest, er når læreren sitter bak i klasserommet og kikker på sin egen mobil.

[SPEAKER_02]

Ja, det er noe helt forferdelig, altså.

Opp med PC-en, og så sitter de der og jobber og har fritime.

Og du tror du holder på med noe viktig, men jeg skjønner jo at det er overhodet ikke viktig.

Så det fins jo skole ... Det fins lærere som en har lyst til å rømme fra, men elevene er nesten alltid helt topp.

[SPEAKER_03]

Så hvis du, som dere hørte på nå, så la mobilen og PC-en ligge full ... Men det er ikke norsk standard, altså.

De fleste er helt fantastiske.

Men da er det jo noen tips å plukke opp når du hører på noen som kan lese.

Hva er de beste rådene?

[SPEAKER_02]

Det er egentlig bare å følge med på det du sjøl leser.

Gjerne ha lest det en gang på forhånd, så du vet hva som kommer, og vet hvor du kan ... Du skal jo gå opp og ned i toneleie.

Du skal jo sette ting ut fra teksten som et poeng i den setninga du leser.

Så vær litt forberedt.

Det er lurt.
Aller, aller viktigst.
Det å lese kjedelige bøker, det må det bli slutt på.
Vi gidder ikke det.

[SPEAKER_00]

Jeg er helt enig.

[SPEAKER_03]

Det var Monica Gundersen-Mitchell, førstamanuensis i lesevitenskap, og Bjørn Arild Ersland, som er forfatter og professor i skrivekunst, som diskuterte høytlesing, og det gjorde de sammen med en som heter Bjørn Olav Skjæveland.

[SPEAKER_02]

Peter gjentok de samme ordene hele tida, også etter at de fant ham.

[SPEAKER_01]

Du har hørt en podkast fra Universitetet i Stavanger.